

СЕКЦІЯ 2

З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ ЯК ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Головко Микола Васильович

провідний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник

m.golovko@ukr.net

Розвиваючи ідеї О. Сергєєва [4], результатом історико-методичного дослідження обґрунтовуємо конкретизацію шляхів і механізмів реалізації історичної, методологічної, методичної, виховної та прогностичної функцій історії методики навчання фізики у проєкції на актуальні проблеми сучасної педагогічної теорії і освітньої практики. При цьому вітчизняну методику навчання фізики будемо розглядати у контексті її інституалізації. Адже будь-яка наука, як зауважує Дж. Бернал, може розглядатися як інститут, метод, накопичення традицій знань, чинник розвитку виробництва та формування переконань і ставлень до світу та людини. Саме наукові інституції підтримують інтелектуальний рівень науки, впливають на визначення її пріоритетних галузей та масштаб досліджень [1, с. 18–20].

У широкому розумінні інституалізація визначається як соціальний феномен, що характеризує набуття певним явищем інституційного статусу, його організації до рівня суспільного інституту. Інституалізація відбувається у кілька етапів: формування системи цінностей та практик, спрямованих на інституалізацію соціального простору (створення нормативної бази та її формалізація в законах, статутах, інструкціях, визнання цих норм та їхнє підкріплення соціально-психологічними й етичними складниками, формування і збереження традиції); створення та зміцнення суспільних інститутів та організацій, що втілюють інституційний статус соціального простору (забезпечення належних умов для функціонування інститутів, наприклад, джерела фінансування); упорядкування соціальних відносин між інститутом та суспільством [3, с. 106].

Основними ознаками інституалізації педагогічної науки, за Є. Хриковим, є чітке визначення її статусу, централізація механізмів управління, а також державне фінансування. Водночас високий рівень інституалізації – залежно від конкретних історико-культурних умов – може бути як перевагою, так і недоліком [5].

У проєкції на генезу методики навчання фізики в Україні саме інституалізаційні процеси у другій половині XIX ст. сприяли її становленню як науки та навчальної дисципліни. Зокрема, інституалізація виявилася у розгортанні методичної діяльності науково-просвітницькими товариствами, становленні наукових шкіл фізики та методики фізики, формуванні науково-методичного середовища та наукових комунікацій, започаткуванні періодичних видань, розвитку української фізичної термінології, підручникотворенні.

Посилення інституалізації у другій половині 1920-х на початку 1930-х рр. (створення кафедр методики навчання фізики в інститутах народної освіти, унормування конкурсних процедур підручникотворення з фізики, розгортання планових наукових досліджень з методики навчання фізики в Українському науково-дослідному інституті педагогіки, посилення координації між методичною наукою та практикою шляхом розгортання мережі експериментальних закладів середньої освіти, становлення системи підготовки науково-педагогічних кадрів) забезпечило підняття вітчизняної методичної думки з фізики на якісно новий теоретичний і практичний рівень.

Натомість в умовах уніфікації української науково-освітньої галузі в загальнонарадянську гіперболізована інституалізація (погодження предметного змісту з інституціями, яким не властива ця функція, запровадження стабільних та безальтернативних навчальних програм і підручників фізики як вияв загальносоюзної монополії на розроблення змісту та підручникотворення, створення Вищої атестаційної комісії як надбудови у системі підготовки науково-педагогічних кадрів тощо) призвела до домінування у методичній науці організаційно-педагогічних та соціально-ідеологічних чинників над логіко-методологічними. Відтак, із другої половини 1930-х рр. вона стає майже виключно інструментом утвердження пріоритетів державної політики в освітній практиці, на противагу своїм традиційним функціям та завданням. Це суголосно з твердженням, згідно з яким усталені норми і стандарти в умовах високої інституалізації стримують подальший розвиток науки, натомість послаблення інституалізація сприяє йому [3, с. 107].

Такий підхід, окрім суто історико-педагогічного аналізу цих процесів, дає можливість досягнути витоків високого ступеня інституалізації сучасної науки в Україні, визначити тенденції розвитку вітчизняної методики навчання фізики та шляхи її подальшої розбудови в умовах глобалізаційних викликів і процесів інтеграції освітньо-наукових систем у європейському та світовому вимірах, децентралізації механізмів їхнього функціонування та орієнтації на проєктно-грантову модель організації науки [2].

Список використаних джерел

1. Бернал Дж. Наука в истории общества / пер. с англ. Москва : Ин. лит., 1956. 735 с.

2. Головка М. В. Становлення та розвиток теорії і методики навчання фізики в Україні (40-і роки XVII ст. – 30-і роки XX ст.) : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 480 с.
3. Михненко А. М., Макаренко Е. М., Макаренко Н. Г. Інституалізація суспільного розвитку : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2011. 292 с.
4. Сергеев А. В. Становление и развитие истории методики преподавания физики в средней школе как научной дисциплины : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Государственный педагогический университет имени А. И. Герцена. Ленинград, 1991. 34 с.
5. Хриков Є. М. Стан та напрями розвитку педагогічної науки в Україні. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 99–112.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З КУРСУ «БОТАНІКА. АНАТОМІЯ І МОРФОЛОГІЯ РОСЛИН» В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Барна Микола Миколайович

доктор біологічних наук, професор кафедри ботаніки та зоології, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

barna@chem-bio.com.ua

Барна Любов Степанівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін, Тернопільський національний педагогічний університет імені

Володимира Гнатюка

barna@chem-bio.com.ua

Важливу роль у фаховій підготовці майбутніх вчителів біології відіграють навчальні (польові) практики. У Законі України про вищу освіту зазначається: «практична підготовка осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними вищими навчальними закладами договорами, або у його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку» [1].

Навчальна практика є важливим компонентом освітнього процесу у закладах вищої освіти. Під час практики на основі знань, отриманих під час лекцій та лабораторно-практичних занять, відбувається формування професійних умінь та навичок, важливих для компетентності вчителя біології. Завдяки навчальним практикам не лише здійснюється перевірка фахових компетенцій студентів, а й створюються широкі можливості для формування дослідницької компетенції майбутніх фахівців. Взаємозв'язок теорії і практики є основою навчання майбутніх вчителів біології. Під час навчальної практики формуються наочні уявлення студентів про природні явища та взаємозв'язки між ними, вони навчаються фіксувати факти та аналізувати їх, узагальнювати побачене і робити висновки. Саме ці особливості навчальної (польової) практики